10.5.2022

Eduskunta
Talousvaliokunta

HE 43/2022 vp

Lausunto hallituksen esityksestä laeiksi tekijänoikeuslain ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan talousvaliokunta on pyytänyt lausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta. Ehdotettujen muutosten tarkoituksena on toimeenpanna Euroopan neuvoston ja parlamentin direktiivi (EU) 2019/790 tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla (DSM-direktiivi).

Suomen Yrittäjät edustaa laajasti eri toimialojen pk-yrityksiä. SY:n jäsenistä noin puolet toimii työnantajina. SY:llä on jäseninä sekä tekijänoikeuksia käyttäviä yrityksiä, mutta myös oikeudenhaltijoita, kuten esittäviä taitelijoita ja sisällöntuottajia. Suomen Yrittäjät kiittää mahdollisuudesta lausua esityksestä ja esittää lausuntonaan seuraavaa. Kiinnitämme lausunnossa huomiota erityisesti tekijänoikeuden siirtymistä koskevia säännöksiä koskeviin 27–30 b §:iin, joista 30 a §:n kohdalla esitämme, että säännöstä muutettaisiin (ks. jäljempänä lausunnon s. 3 lihavoidut kohdat).

Suomen Yrittäjät pitää valitettavana, että hallituksen esityksen jatkovalmistelussa on luovuttu avoimesta ja eri näkökulmia huomioivasta valmistelutavasta, jolla alkuperäinen hallituksen esitysluonnos oli laadittu. Lausunnoilla ollut hallituksen esitysluonnos oli kattavasti perusteltu ja siinä huomioitiin tekijöiden, oikeudenhaltijoiden ja oikeuksia käyttävien tasapaino, mutta lopullinen, eduskunnalle annettu hallituksen esitys, on sisällöltään olennaisesti erilainen, monin paikoin perusteluiltaan puutteellinen eikä huomioi tekijänoikeusmarkkinan eri osapuolten tarpeita.

Suomen Yrittäjät pitää tekijänoikeussääntelyn modernisointia tarpeellisena. Tasapainoinen tekijänoikeussääntely edellyttäisi myös kansallisista tarpeista lähteviä muutoksia, joita esitykseen ei nyt sisälly. Tekijänoikeuslain uudistaminen esityksen mukaisella tavalla johtaa valitettavasti jo valmiiksi monimutkaisen sääntelyn monimutkaistumiseen entisestään. Kokonaisuudesta tulee entistäkin vaikeammin hallittava.

Suomen Yrittäjät pitää keskeisenä, että tekijänoikeusjärjestelmä tukee tekijänoikeusmarkkinoiden kasvua, tehokkuutta ja toimivuutta sekä ottaa

huomioon tasapuolisella tavalla sekä oikeudenhaltijoiden että tekijänoikeuksien käyttäjien intressit. Tekijänoikeudet tulee ymmärtää keskeiseksi osaksi sekä tekijöiden että tekijänoikeuksien käyttäjien liiketoimintaa. Sääntelyn tulee siten ohjata teosten kaupalliseen hyödyntämiseen siten, että oikeuksista sopiminen on ensisijaista. Suomen Yrittäjät katsoo, että tekijänoikeuden luovutusta koskevan suoran sopimisen pitää aina olla ensisijaista tekijänoikeuslain mukaisen sopimuslisenssijärjestelmään nähden. Jos tekijä, oikeudenhaltija ja tekijänoikeuden käyttäjä niin haluavat, suora sopiminen on aina oltava mahdollinen.

Tekijän oikeus kohtuulliseen korvaukseen ja kohtuuttoman sopimusehdon sovittelu (28 a ja 29 §)

Suomen Yrittäjät pitää toimivia tekijänoikeusmarkkinoita tekijänoikeusjärjestelmän kannalta keskeisenä. Toimivien markkinoiden yksi keskeinen piirre on se, etteivät tekijänoikeuden luovutusta koskevat sopimusehdot saa olla kohtuuttomia. Tekijällä on aina oltava oikeus kohtuulliseen korvaukseen, vaikka sopimusvapaus onkin sinänsä tärkeä lähtökohta. Esityksen 28 a §:ssä on asianmukaista ja oikeasuhtaista korvausta koskeva säännös, jota täydentää 29 §:n säännös tekijänoikeuden luovutusta koskevan kohtuuttoman sopimusehdon sovittelusta.

DSM-direktiivi mahdollistaa kiinteämääräiset ja kertakaikkiset korvaukset, rojaltipohjaiset korvaukset tai näiden yhdistelmät. Korvaus voidaan maksaa myös palkkana. Suomen Yrittäjät huomauttaa, että kertakaikkinen korvaus ei välttämättä ole merkki sopimuksen kohtuuttomuudesta, eikä yhtä korvauksen lajia saa kategorisesti pitää kohtuuttomana (tai toisaalta kohtuullisena). Tekijänoikeuden luovutusta koskevan sopimuksen kokonaisuus vaikuttaa siihen, millainen korvausmalli on tarkoituksenmukainen. 29 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa ei kuitenkaan ole huomioitu sitä, että palkkana maksettu korvaus olisi perusteltua rajata 29 §:n soveltamisen ulkopuolelle, sillä palkka ei ole kiinteämääräinen korvaus eikä suoraan riipu teoksen hyödyntämisestä tai hyödyntämättä jättämisestä. Työsopimuksen kohtuuttoman ehdon sovittelu tapahtuu työsopimuslain 10 luvun 2 §:n nojalla, eivätkä päällekkäiset sovittelusäännökset ole tarkoituksenmukaisia.

Tekijän oikeus saada selvitys teoksen hyödyntämisestä (30 a §)

Esityksen 30 a § koskee tekijän oikeutta saada selvitys teoksen hyödyntämisestä. Sen mukaan alkuperäisellä tekijän on oikeus saada vähintään kerran vuodessa tiedot teoksensa hyödyntämisestä, johon sisältyy erittely teoksen hyödyntämisestä syntyneistä tuloista ja tekijälle maksettavasta korvauksesta kaikkien hyödyntämistapojen osalta.

Suomen Yrittäjät pitää raportointivelvoitetta selkeästi pidemmälle menevänä kuin mitä DSM-direktiivi edellyttää. Aiemmin lausunnolla olleeseen hallituksen esitysluonnokseen sisältynyt malli olisi selkeämpi ja oikeasuhtaisempi tapa toteuttaa raportointivelvollisuus. Esityksen mukainen malli jättää osin epäselväksi sen, mitä raportoinnissa täytyy ottaa huomioon ja mikä on alakohtaisten käytänteiden ja tekijänoikeuden haltijan ja käyttäjän välisen sopimuksen merkitys.

Sääntely ei myöskään sisäisesti ole koherenttia. Esityksen 27 §:ssä säädettäisiin, ettei 30 a §:n mukaisesta oikeudesta voisi poiketa sopimuksella. Kuitenkin 30 a §:n yksityiskohtaisten perustelujen mukaan raportointivelvollisuuden toteuttaminen edellyttäisi kuitenkin sopimista tekijänoikeuden luovutusta koskevassa sopimuksessa. Lisäksi 30 a §:n 2 momentissa on todettu, että selvityksen antamisvelvollisuuden laajuutta arvioitaessa otetaan huomioon esimerkiksi kunkin alan erityispiirteet ja käytännöt. Epäselväksi siten jää, missä määrin tekijä ja käyttäjä tai kollektiivisesti osapuolia edustavat tahot voivat käytännössä muotoilla raportointia koskevia käytänteitä. Esityksen mukainen säännös voi siten olla moniin raportointitilanteisiin tarpeettoman jäykkä. Suomen Yrittäjien näkemyksen mukaan säännöksestä pitäisi voida poiketa sopimuksin.

Säännös soveltuisi myös työ- ja virkasuhteissa luotuihin teoksiin. Kuitenkin erityisesti työsuhteen puitteissa luotujen teosten osalta työntekijät ovat useimmiten varsin hyvin selvillä siitä, miten teoksia hyödynnetään työnantajan liiketoiminnassa. Tällöin ei ole tarkoituksenmukaista edellyttää, että työnantaja erikseen antaisi kirjallisen selvityksen teosten kaupallisesta hyödyntämisestä. **Säännöstä pitäisi ensisijaisesti muuttaa siten, että raportointivelvoite ei koskisi lainkaan työ- tai virkasuhteessa luotuja teoksia.**

Myös jos olosuhteiden nojalla on selvää, että tekijä on tosiasiallisesti tietoinen teoksen kaupallisesta hyödyntämisestä ja hänelle maksettavista korvauksista, erillistä selvitystä ei pitäisi edellyttää. Jos tekijän voidaan osoittaa jo olevan tietoinen teoksen kaupallisesta hyödyntämisestä, olisi suhteellisuusperiaatteen vastaista edellyttää erillistä raportointia. **Toissijaisesti säännöstä pitäisi täsmentää siten, että raportointivelvoite ei soveltuisi, jos tekijä on tosiasiallisesti tai perustellusti tietoinen teoksen kaupallisesta hyödyntämisestä ja hänelle maksetusta korvauksesta.**

Raportointivelvollisuudesta säädettäessä on muistettava, että luovalla alalla toimivat yritykset saavat tuloja monista eri lähteistä ja tulojen muodostumiseen ei vaikuta pelkästään ne tekijänoikeuden alaiset sisällöt, joita raportointivelvoite koskee. Teoksen hyödyntämisen sisältävän raportointivelvoitteen piirissä tulisikin olla ainoastaan sellaiset tulot, jotka saadaan lisensioitujen sisältöjen tarjoamisesta. Raportoinnin tulisi rajoittua siihen teokseen,

jossa tekijän panos ilmenee, eikä esimerkiksi jatko-osiin tai tuotteisiin, jossa käytetään hyväksi teoksesta muotoutuvaa brändiä.

Oikeudenluovutuksen peruuttaminen (30 b §)

Esityksen 30 b §:ssä oikeudenluovutusta voitaisiin vaatia peruutettavaksi, jos teosta ei ole julkaistu kunkin alan erityispiirteet ja käytännöt huomioon ottaen kohtuullisessa ajassa luovutusta koskevan sopimuksen tekemisestä. Suomen Yrittäjät pitää aiemmin lausunnolla olleeseen hallituksen esitysluonnokseen sisältynyttä muotoilua parempana DSM-direktiivin täytäntöönpanoon. Esityksen mukaisessa säännöksessä ja sen perusteluissa peruuttamisoikeutta ehdotetaan olennaisesti laajemmaksi kuin aikaisemmin lausunnolla olleessa vaihtoehdossa. Säännöksen soveltuminen on myös kytketty epämääräisesti ”kunkin alan erityispiirteisiin”. Sääntelyn ennustettavuuden ja oikeusvarmuuden kannalta olisi parempi säätää peruuttamisoikeudesta täsmällisesti laissa.

Toisin kuin aiemmin lausunnolla olleessa luonnoksessa, hallituksen esityksessä peruuttamisoikeutta ei ole kytketty vain niihin tilanteisiin, joissa teosta ei ole lainkaan hyödynnetty. Tämä ilmenee esityksen perusteluista, jossa viitataan peruuttamisoikeuden olevan mahdollinen myös silloin, kun teosta on hyödynnetty myöhemmin kuin tekijällä ”alan käytäntöjen perusteella” oli aihetta odottaa. Suomen Yrittäjät ei pidä perusteltuna, että peruuttamisoikeus voi realisoitua epämääräisesti määräytyvien alan käytäntöjen mukaan. Peruuttamisoikeus on tekijänoikeuden luovutusta koskevan sopimuksen luovutuksensaajan näkökulmasta voimakas puuttuminen sopimusvapauteen ja sen soveltamisen pitäisi olla täsmällisesti laissa määritelty.

Työ- ja virkasuhteessa tehtyjen teosten osalta 30 b §:ssä on todettu, ettei peruuttamisoikeutta sovelleta. Tätä lähtökohtaa Suomen Yrittäjät pitää tarkoituksenmukaisena, sillä teoksen luomiseen käytetty aika työsuhteessa on lähtökohtaisesti normaalisti palkallista työaikaa. Perumisoikeus työ- tai virkasuhteessa olisi ristiriidassa työ- tai virkasuhteen tarkoituksen kanssa. Työsopimuksessa on voitu sopia, että kaikki oikeudet siirtyvät työnantajalle ja tämä korvataan palkan muodossa. Työnantajalla tulee olla yksinomainen oikeus työn tulokseen, jos näin on sovittu työsopimuksella.

Kunnioittavasti

Suomen Yrittäjät

Albert Mäkelä
Asiantuntija, OTM